

جغرافیای

دریاچه

اورمیه

پهروز خاماچی

دبیر جغرافیای دبیرستانهای تبریز

قسمت هفتم

چهارپایان و پستانداران جزیره قویون داغی

از میان چهارپایان و پستانداران متنوعی که در نقاط مختلف سرزمین ما دیده می شود، در جزیره قویون داغی گوسفندان وحشی زندگی می کنند که شاخص این جزیره بوده و معروفیت قویون داغی را سبب شده اند. اینکه این قوچ و میش وحشی بومی این جزیره بوده یا به وسیله انسان بدانجا برده شده است مطلب کاملاً روشنی نیست. بعضیها اعتقاد دارند که در دوران سلطنت مظفردین شاه، شخصی از خانواده ملک قاسمی که در املاک خود واقع در آبادی شهبان محب شیر در کنار دریاچه اورمیه قوچ و میش وحشی نگهداری می کرده است چند رأس از آنها را در این جزیره رها نموده است. این قوچ و میش ها که به مرور ایام تولید نسل نموده و اضافه شده اند گاه مورد شکار و استفاده خود افراد خانواده ملک قاسمی قرار می گرفته اند. بعد از جنگ بین المللی دوم به علت از بین رفتن نسل آنها مجدداً به وسیله یکی دیگر از افراد همین خانواده شش رأس قوچ و میش وحشی که از تپه ماهورهای دهکده و بندر رحمانلو گرفته بودند به این جزیره وارد می کنند. نسل این گوسفندان وحشی به علت نبودن درندگان و دشمنان طبیعی آنها هستند به سرعت رو به افزایش نهاد و مجدداً شکارچیان را به این جزیره جلب نمود، خوشبختانه با اقدامات احتیاطی که صورت گرفت و حفاظتی که از این جزیره به عمل آمد مجدداً تعداد قوچ و میش های وحشی اضافه گردید.

در مورد گونه و نژاد گوسفندان وحشی قویون داغی مفاید متعددی از سوی متخصصان و کارشناسان ابراز شده است که به چند نمونه ای از این مفاید اشاره می شود.

برای اولین بار دکتر گونتر Dr. A. Gunther در سال ۱۸۹۹ در مجله جانورشناسی انجمن Linnean Society Journal Zoology 27 شرحی به نام گوسفندان وحشی جزایر اورمیه The Wild Sheep of the Urmi Islands می نویسد.

گونتر پس از شرح اندازه و مشخصات شاخ و رنگ و پوست گوسفندان قویون داغی و مقایسه آنها با نمونه های گوسفندان وحشی نقاط دیگر ذکر می کند که گوسفندان وحشی قویون داغی بیشتر شبیه به گوسفندان وحشی قبرس *Ovis Ophion* هستند و به گوسفندان قویون داغی نام علمی *Ovis Ophion Var Urmian* می دهد. این دانشمند بدین ترتیب معتقد است که گوسفندان وحشی قویون داغی و قبرس از یک گونه بوده ولی، نژادهای مختلف هستند. و نژاد قویون داغی را به نام *Urmian* مشخص می سازد.

گونتر به وضوح ذکر می کند که شابهت گوسفندان وحشی قویون داغی به گوسفندان وحشی قبرس بیشتر است تا به گوسفندان وحشی کوهسای آذربایجان و ارمنستان که نام علمی *Ovis Orientalis* به آنها داده شده است.

ضمن تقسیم بندیهای بعدی، گوسفندان وحشی قویون داغی به سایر گوسفندان وحشی ایران یعنی *Ovis Orientalis* منتسب گردیدند. الرم *Ellerman* و موریس اسکات *Morrison Scott* در سال ۱۹۵۱ گوسفندان وحشی اورمیه را با نام علمی *Ovis Orientalis Urmiana* معرفی نمودند و در تغییرات بعدی، کلیه گوسفندان وحشی ایران از جمله قویون داغی به عنوان گونه *Ovis Ammon* معرفی گردیدند.

اظهار نظر دیگری که درباره قوچ و میش های ایران ارائه شده است به این شرح می باشد:

قوچ و میش ارمنی یکی دیگر از زیرگونه های تقریباً خالص گوسفندان وحشی ایران است که با نام علمی *Ovis Orientalis Yemelinii* در ارتفاعات و ماهورهای قسمت هایی از کشورهای ایران، عراق، ترکیه، ارمنستان و قفقاز پراکنده بوده و بنا به دلایل خاص منطقه ای از وضع مناسبی برخوردار نبوده و احتمالاً تا چند سال آینده در معرض خطر قرار گرفته و چه بسا هم اکنون نیز در معرض خطر باشند.

گوسفندان ارمنی از بعضی جهات کمابیش شبیه گوسفندان اورپال بوده و از بعضی جهات دیگر با آنان تفاوت دارند. خصوصیات مانند نبرد قوچها با یکدیگر در فصل بستی و جفتگیری در ماه آذر، زایمان میش ها در بهار (معمولاً اردیبهشت) و زایشیدن دوقلو به طور معمولی دندانها، بلوغ و غیره مانند گوسفندان اورپال است.

قوچ و میش ارمنی از لحاظ ابعاد و وزن کمی کوچکتر از اورپال است و می توان به طور تقریبی گفت که یک قوچ ارمنی حدود ۱۴۰ سانتی متر طول و ۷۵ تا ۸۰ سانتی متر ارتفاع و بین ۵ تا ۷۵ کیلوگرم وزن دارند. تحقیقات نسبتاً محدودی از نظر جنس شناسی، استخوان، آناتومی و ابعاد و اوزان و بعضی از حالات مربوط به رفتارشناسی به وسیله راثول والدز زیست شناس آمریکایی در مورد این جانور به عمل آمده که عمدتاً در جزیره کیودان (قویون داغی) دریاچه اورمیه بوده و به تجربه ثابت شده است که قوچ و میش ارمنی، مهاجرت نسبتاً طولانی تری از سایر نژادها داشته و آنچه که این

نژاد را رنج می دهد شرایط خاص زیستگاهی آن است .

زیستگاه فوج و میش ارمنی بیشتر نقاط استنی شمال غرب و غرب ایران ، قفقاز ، ارمنستان ، شرق ترکیه و شمال عراق است که این نقاط به واسطه شرایط آب و هوایی آن از جمله مراکز جمعیت بوده و دهات فراوانی داشته با محل اطراق از ایلات و عشایری می باشند و به همین دلیل اوضاع زیستی این نژاد حراب و جانور از کمبود زیستگاه هوارنی شدید رقابت چرا با دامهای اهلی و شکار بی روجه رنج فراوان می برد .

فوج و میش ارمنی که ظاهراً در سالهای خیلی قبل از ارتفاعات شرقی دریاچه اورمیه به جزیره قویون داغی آورده شده از اوایل سالهای ۴۰ به طور شدید در این جزیره تحت حفاظت قرار گرفت به طوری که در اواخر این دهه تعداد آنها به حدود ۳۰۵۰۰ رأس رسیده بود . پس از آن چون مراتع جزیره مزبور کفایت این تعداد شکار را نداشت جهت کم کردن تعداد فوج و میش پروانه شکار ویژه ای صادر شد و دو قلاده پلنگ نیز در این جزیره رها کردند و همچنین تعدادی زنده گیری شده و به کشورهای دیگر صادر شدند ، این اقدامات جمعیت فوج و میش را در جزیره قویون داغی (کیبودان) پائین آورده و تا حدی کنترل نمود و از اوایل دهه ۵۰ دریاچه اورمیه و جزایر آن از جمله کیبودان تبدیل به پارک ملی گردیده و شکار در آن ممنوع شده و فقط جهت بررسیهای علمی اجازه شکار داده می شد . ضمناً پلنگها نیز جمعیت شکار را کنترل می کردند . پس از انقلاب چندین بار تحت عنوان بهره برداری از پارک ملی ، فوج و میش های جزیره توسط مأمورین شکار شده و گوشت آنها به فروش رسید . و اینچنین بهره برداریها بدون توجه به درست یا غلط بودن هدف آن ، از لحاظ اجرا بسیار غلط و بدون برنامه ریزی علمی انجام گردید . این طرز بهره برداری نه تنها از جزیره قویون داغی بلکه از هر قرق دیگری با سایر مناطق حفاظت شده باعث تأسف است .

بهترین زیستگاههای فوج و میش ارمنی در جزیره کیبودان (قویون داغی) عبارتند از فوج دره سی ، حسن آقا دره سی ، رزرا ، جن دره سی ، گوله دره سی ، شکارگاه ، فره داغ بزرگ و فره داغ کوچک که تمامی سوچ و میش های این زیستگاهها بدون وجود پلنگها در جزیرهای که هیچ نوع دشمنی طبیعی ندارند در حالت بسیار مضطرب و نگران و وحشی به سر می برند در حالی که قبل از این نوع بهره برداریها با وجود ۲ یا ۳ پلنگ در جزیره این جانوران آرامش داشتند (یکی از پلنگها مرده و دیگری سالهاست که دیده نشده) ۳ .

در جزیره قویون داغی (کیبودان) ، جمعیت فوج و میش در دو گروه مجزا زندگی می کنند و هر کدام به یک آبشخور تعلق دارند . آبشخور دام (چکه چکه) در شمال جزیره و آبشخور کهریز در جنوب جزیره واقع است . هرگز دیده نشده است که فوج و

میش از گروه وابسته به آبشخور کهریز برای نوشیدن آب به آبشخور دام داما برود و عکس آن نیز مشاهده نگردیده است .

در جزیره اشک که حدود ۲۰۳۰۰ هکتار مساحت دارد ، حیات وحش نظیر کیبودان است اما پلنگ در این جزیره نیست و به جای فوج و میش ارمنی ، گوزن زرد ایرانی که غیر بومی است دیده می شود . گوزن زرد خال دار با نام علمی *Dama Mesopotamica* یکی از نادرترین گوزنهای جهان است . این گوزن از راسته زوج سان است که تنها نر آن شاخ دارد . گوزن یکساله بدون شاخ است و گوزنهای نر بالغ نیز هر سال در اواخر زمستان شاخ خود را از دست می دهد . زمان جفت گیری گوزن زرد در شهریورماه است و در اردیبهشت ماه یک نوزاد خالدار به دنیا می آید . زمان بارداری ۸ تا ۹ ماه طول می کشد . در فصل جفت گیری مبارزه بین نرها بر سر تصاحب ماده امری طبیعی است .

گوزن زرد زمانی از جنوب غربی ایران تا کشورهای جنوب شرقی مدیترانه پراکندگی داشته است . شکار گوزن زرد در زمان ساسانیان از ارزش ویژه ای برخوردار بوده است و این موضوع را می توان در مجاریهای با شکوه طاق بستان به خوبی دید .

گوزن زرد از گیاهان متنوع بخصوص برگ درخت پسته وحشی تغذیه می کند اما در بررسی و مطالعه بر روی پوشش گیاهی جزیره اشک داغی در سالهای اخیر نشان داده است که این حیوان در جزیره اشک از جوانه ها و شاخه های کوچک و برگ و پوست درخت انبه (پسته وحشی) و بادام وحشی تغذیه می کند .

در اطراف دره ها و کودالبا که درختان پسته و بادام وحشی متراکم هستند علاوه بر تغذیه حیوان از آنها پناهگاه مناسبی برای گوزنها به شمار می رود . حدود ۱۵ رأس گوزن در این جزیره زندگی می کنند .

ملاوه بر جزیره قویون داغی که در گوشه و کنار آن لانه های متعدد پرندگان متنوع دریاچه اورمیه وجود دارد جزیره اشک داغی نیز کلسی فلامینگوها قرار دارد . فلامینگوها یا مرغ حسینی یا مرغ آتشین از فروردین ماه قسمتهای جنوبی ایران و خلیج فارس را ترک کرده و به دریاچه اورمیه می آیند . حدود ۲۰ روز تا یک ماه به دنبال محل مناسبی می گردند تا آشیانه ای به صورت کلسی انتخاب کند . وقتی جای مناسب انتخاب شد ساختن آشیانه آغاز می گردد .

در جزیره اشک ارتفاع آشیانه بسیار کم است و از سنگ و گل اطراف دریاچه تأمین می شود در جایی که گل ، نرم و مناسب است ارتفاع آشیانه تا حدود ۳۰ سانتی متر از سطح زمین می رسد .

فلامینگو ، در اردیبهشت ماه یک تخم در آشیانه می گذارد و در خرداد ماه روی آن می خوابد و در تیرماه جوجه اش بیرون می آید . جوجه ها ابتدا فبهوای رنگ هستند ولی به تدریج سفید می شوند فقط روی بال آنها رنگ قرمز باقی می ماند به عقیده برنده شناسان

سازمان حفاظت محیط زیست، دلیل فریزی بال جوجه‌ها، تغذیه از آریمتاسالینای موجود در آب دریاچه اورمیه است.^۲

تر و مادهٔ فلامینگوها به نوبت روی تخم می‌خوابند. فلامینگوها با متغیر خود به صورت برعکس تغذیه می‌کنند در نوک آنها شبکه بزرگی وجود دارد که وقتی شبکه بالایی و پایینی به هم می‌رسند تور بسیار ظریفی را تشکیل می‌دهند که برای فیلتر کردن مواد غذایی بسیار مناسب است.

از اوایل مهرماه مهاجرت جوجه‌ها و والدین آنها به کشورهای گرمسیری جنوب خلیج فارس، هند و پاکستان و افغانستان و بندرت در بایجان شوری آغاز می‌گردد. مسیر مهاجرت بزرگترها به سوی جنوب ایران است.

فلامینگوها با بال و پرزدن که دیسپلی (Display) نام دارد آمادهٔ جفت‌گیری می‌شوند و در محلی که آب کم عمق است جفت‌گیری می‌کنند.

پرواز فلامینگوها با دویدن بر سطح آب آغاز می‌شود و در خطوط منظم و به شکل عدد ۸ است. آنکه در رأس ۸ است، رهبری گروه را به عهده دارد. رهبری در جامعه فلامینگوها دائمی نیست و برتناً رهبر، جای خود را به دیگری می‌دهد.

نام علمی فلامینگو Phoenicopus ruber است. صد‌ها هزار فلامینگوی بالغ و نابالغ بر سطح آبپاشی که سواحل مزبیرهٔ اشک‌دانی را احاطه کرده‌اند در حال حرکت هستند. فلامینگوهای بالغ با طی دهها کیلومتر از فضای دریاچه، به کنار رودخانه‌هایی که به دریاچه می‌ریزند رفته و با صید ماهی از این رودخانه‌ها، غذای ناگولی برای جوجه‌های خود به همراه می‌آورند.

فلامینگوها، گوشهٔ شمال غربی جزیره آبهای بین‌قویون‌دانی آرزو و اسپیر را که محوطه نسبتاً بسته و آرامی را تشکیل می‌دهد برای خود انتخاب کرده و صوف آنها بیشتر در این قسمت دیده می‌شود ولی آفتوتنها علاوه بر مجاورت فلامینگوها اغلب در بعضی از سواحل جنوبی جزیره که آرام است مشاهده می‌شوند.

نتایج حاصله از بررسیهایی که به منظور آشنایی با نحوهٔ زندگی این پرندگان به وسیلهٔ روش حلقه‌گذاری انجام می‌شود، ارزش بین‌المللی ویژه‌ای به این زیستگاه بخشیده است و تحقیقات به عمل آمده نمایانگر این حقیقت است که پرندگان، سطح وسیعی از کرهٔ زمین را حولانگاه خود قرار می‌دهند مثلاً فلامینگوها، مسیر مهاجرت سعی را ترسیم می‌کنند. این پرندگان ریباً از شرق تا هندوستان و غرب تا لیبی و از شمال تا شوری و از جنوب تا سودان و ایتوبی سومالی را درمی‌نوردند باید یادآوری کرد که زندگی در جزایر دریاچه اورمیه، منحصر به پرندگان نیست. جزیرهٔ قویون‌دانی (کبودان) با مساحت تقریبی ۳۰۲۰۰ هکتار، بزرگترین جزیرهٔ سیر مسکونی و زیستگاه انواع پستانداران وحشی مثل فوج، میش و لنگ می‌باشد که در محبت جزایر دریاچه اورمیه به آن اشاره شد.

پارک ملی دریاچه اورمیه

محیط زیست و حیات در دریاچه

چهیست روزگاران گذشته را امروز به نام پارک ملی دریاچهٔ اورمیه می‌شناسیم. نه‌ماندهٔ آبی که پناهگاه و محل عبور هزاران هزار پرندهٔ رنگین‌پر بوده و مرهمی برای چشمهای خسته مسافرنی است که از آنجا می‌گذرند.

پارک ملی دریاچهٔ اورمیه در اثر حفاظت و مراقبت دائم مأمورین مؤمن به انقلاب اسلامی از دستبرد متجاوزین مصون مانده است و گوشه‌ای است از طبیعت بکر که در این قسمت از مطالب بر جلوه‌هایش نظر می‌افکنیم.

هدف از پاسداری این دریاچه حفظ اکوسیستم آب شور موجود و زیستگاههای آن برای گونه‌هایی از حیات وحش، به‌ویژه پرندهگان مهاجر و نیز حفظ ارزشهای مناظر طبیعی دریاچه و جزایر متعدد آن است.

مناظر بدیع و ارزشهای حیاتی این منطقه نه تنها از نظر کشور جمهوری اسلامی اهمیت زیادی دارد بلکه از نظر جهانی نیز از اهمیت و اعتبار فراوانی برخوردار است. چنانکه سازمان جهانی یونسکو، این منطقه را از جمله ۵۹ منطقه بین‌المللی ذخائر طبیعی کره مسکونی معرفی نموده است.

تاریخچه حفاظت از دریاچه

در سال ۱۳۴۶، جزیرهٔ کبودان (قویون‌دانی) از طرف سازمان حفاظت محیط‌زیست منطقهٔ حفاظت شده اعلام گردید. در سال ۱۳۵۴ بود که این جزیره و سایر جزایر موجود در این منطقه به غیر از جزیرهٔ شاهی زیر عنوان "منطقه حفاظت شدهٔ دریاچهٔ اورمیه" اعلام و بعداً به پارک ملی تبدیل شد.

قویون‌دانی از لحاظ داشتن فوج و میش وحشی و محیط زیست مناسبی که برای سایر حیوانات تشکیل داده از مدت‌ها پیش مورد توجه بوده است تا اینکه در سال ۱۳۴۶ همهٔ جزایر آن از طرف سازمان شکاربانی و نظارت بر صید ایران مورد حفاظت قرار گرفت و در سالهای پیش به علت چرای بیش از ظرفیت جزیره و قطع درختان درختچه‌ها و بوته‌کشی و سوزاندن گیاهان، روغدنیهایی جزیره از بین رفته است و همچنین شکار و کشتار فوج و میش وحشی نیز نسل حیوانات را در جزیره مورد تهدید قرار داده بود. با مواظبت‌هایی که در سالهای اخیر از این جزیره به عمل آمد، بخصوص حفاظت کاملی که از محیط طبیعی آن انجام می‌گیرد کم‌کم جزیره در اثر تجدید حیات رستنیها به محیطی سرسبز تبدیل شده و مسلماً در آینده به تدریج درختان آنکه بیشتر پسته وحشی و گوجه وحشی و

یک نوع سرو است رشد کرده و جزیره به محیط پر درخت جنگلی تبدیل خواهد گردید و جای شکی نیست که با پیدایش این محیط سبز و رطوبت بیشتر، شرایط زیست مناسبتری برای جانوران وحشی فراهم خواهد گردید و به این ترتیب جزیره به پارک وحش بسیار زیبا و محیط مطالعه جالب و مساعدی تبدیل خواهد شد.

در حال حاضر هدف از تحت حفاظت قرار دادن جزایر مختلف دریاچه، اورمیه را می توان در حراست از اکوسیستم منطقه، اهمیت پژوهشی و تحقیقاتی ترویج حس طبیعت دوستی و ایجاد تأسیسات تفریحی و تفرجگاههای دریایی خلاصه کرد.

پارک ملی دریاچه، اورمیه در شمال غربی ایران، پهناورترین و پر آب ترین دریاچه داخلی کشور محسوب می شود.

آب این دریاچه دارای غلظت بسیار زیاد بوده و در نقاط مختلف و فصول گوناگون، میزان املاح آن متغیر بوده و به طور متوسط

حدود ۳۰۰ گرم در لیتر است. غلظت بیش از حد آب دریاچه مانع از آن است که در زمستانهای سرد، سطح دریاچه را یخ بپوشاند و این ویژگی خاص، سبب هجوم پرندگان آبی مهاجر در فصل زمستان به این منطقه می گردد و باعث می شود که با وجود سرمای سخت آذربایجان، منطقه از موهبت پرواز و زیبایی تپه نماند.

بدون شک، پرندگان، بارزترین و با ارزشترین نشانه های حیات در دریاچه اورمیه به شمار می آیند. این مخلوقات زیبا و پر تحرک در گروههای بسیار بزرگ در جایی و مکانی گرد نمی آیند مگر اینکه کلیه احتیاجات زیستی آنان فراهم باشد.

پرواز دسته جمعی فلامینگوها، پلیکانها، تنجه ها و کاکایی ها در این دریاچه، یکی از بدیع ترین دیدنیهای طبیعت ایران است. این تجمع در دریاچه اورمیه، نشان بارزی از وفور غذای طبیعی و وجود شرایط مناسب زیستی در منطقه می باشد.

افراق نخواهد بود اگر بگوئیم: دریاچه اورمیه با وسعت زیاد، هزار متعده، سواحل کم عمق و از همه مهمتر امنیت و آرامشی که میبمانان خوش پرواز ارزانی می‌دارد، یکی از مهمترین زیستگاههای پرندگان مهاجر بوده و در سطح قاره آسیا از نظر تنوع و زیبایی نظیر است.

گویا توافق بزرگی برای بهره‌مندی از ثروت و غنای سرشار دریاچه اورمیه در میان گروههای کثیر پرندگان در کار است. نظمی هیچگاه به هم نمی‌خورد و این امکان را برای انواع پرندگان به وجود می‌آورد که از امکانات زیستی و منابع غنی غذایی دریاچه بهره به طور متعادل بهره‌مند شوند.

در فصول بهار و تابستان، دریاچه اورمیه تبدیل به بزرگترین منطقه زاد و ولد برخی از پرندگان می‌گردد که مشخص‌ترین آنها عبارتند از:

— **فلامینگو (مرغ آتشی)**: که هر ساله در دستجات ۳۵ تا ۶۵ هزار تایی در جزایر این دریاچه زاد و ولد می‌کنند. غذای اصلی فلامینگوهای آب شور تأمین می‌گردد.

— **پلیکان سفید (مرغ سف)**: تعداد این پرندگان در فصل تخمگذاری بالغ بر ۱۶۰،۰۰۰ می‌باشد که در جزایر دو فوژلار (نه‌گانه) در جنوب دریاچه تخمگذاری کرده، جوجه‌های خود را با ماهیهای از رودخانه آب شیرین مجاور دریاچه صید می‌کنند، تغذیه نمی‌نمایند.

— **تنجه یا مرغ بادکوبه‌ای**: که هر سال حدود ۵۰،۰۰۰ تا ۱۰۰،۰۰۰ نفی از آنها در منطقه به زاد و ولد می‌پردازند. علاوه بر پرندگان فوق که کلی و اجتماع آنها در آسیا بی نظیر است پرندگان دیگری مانند کاکابی نقره‌ای، کاکابی صورتی، آنفوت و کفجه نوک تیز در دستجات چند هزار تایی در جزایر مختلف تولید مثل می‌نمایند که میان آنان، کاکابی نقره‌ای نقش بسیار مهمی در کنترل فلامینگوها پلیکانها بازی می‌کند. به این صورت که یکی از منابع تغذیه کاکابی نقره‌ای، استفاده از تخم و جوجه فلامینگوها و پلیکانهاست که در بلوغگیری از افزایش بیش از حد جمعیت این پرندگان موثر هستند. جالب این است که چهره دریاچه اورمیه در فصول پائیز و زمستان به کلی دگرگون می‌شود. پهنه آبهای لاجوردی که در بهار تابستان شاهد جنب و جوش حاصل ارانه سازی و جوجه آوری هزاران هزار پرنده رنگین پر و فعال بوده است، سکون و آرامشی دلپذیر به خود می‌گیرد.

فلامینگوها، پلیکانها، کاکابیها و حتی بسیاری از تنجه‌ها و مرغها به سوی نقاط جنوبی و گرمسیر پر می‌کشند ولی این آرامش اهلی و کوتاه، چندان دوامی ندارد و تقریباً بلافاصله پس از مهاجرت پرندگان تخمگذار، از دریاچه، گروههای پرندگان آبی مهاجری که دوران جوجه آوری خود را در سرزمینهای سردسیر شمالی پیری کرده‌اند از راه می‌رسند تا زمستان را در دریاچه اورمیه به

سر آورند. به این ترتیب، دریاچه در فصول مختلف به عنوان زیستگاه و محل تغذیه مورد استفاده پرندگان گوناگون قرار می‌گیرد. علاوه بر سطح دریاچه و جزایر آن، در حاشیه‌ها و بخصوص حاشیه‌های جنوبی نیزارها و تالابهای آب شیرین فراوان و متعددی است که آب آنها از چشمه‌ها و رودخانه‌های موجود تأمین می‌گردد. و همین تالابها هستند که میزان گروه دیگری از پرندگان نظیر: غاز پا خاکستری، کله سبز، نوک پهن، اردک سرخابی، اردک سر سفید بوده و در این همزیستی بزرگ و پیچیده طبیعت، میمانانی دیگر به حساب می‌آیند.

در نهایت، این همه شرایط و امکانات باعث جذب گروههای مختلفی از پرندگان در جزایر می‌شود که ارزش پارک را در دنیا به عنوان نمونه‌ای برجسته از میراث طبیعی تثبیت می‌نماید.

زیستگاه این پرندگان در تمام دوره زندگی (در طول یکسال) محدود به یک نقطه خاصی نیست بلکه آنان با مهاجرت‌های طولانی از فراز مرزهای مختلف، سرزمینهای مناسبی را برای زندگی خود می‌گزینند و بدین سان است که این پرندگان، جالبترین روابط و همکاری علمی را در سطح بین‌المللی بین ممالک مختلف به وجود می‌آورند.

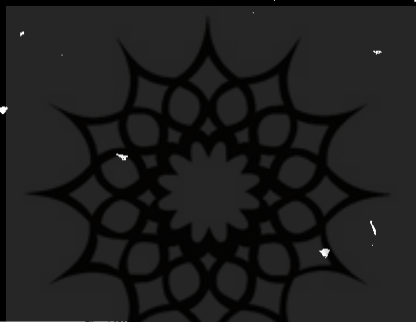
از جلوه‌های زیبا و مفید این روابط، توجه یافتن کشورها به مسایل زیست محیطی کشورهای همجوار و حتی کشورهای نسبتاً دور دست می‌باشد که تلاشی مثبت را در جهت رفع مشکلات زیست محیطی در سراسر جهان برانگیخته است.

نقش سازمان حفاظت محیط زیست در تداوم حیات در جزایر دریاچه اورمیه

از زمانی که سواحل و جزایر دریاچه اورمیه تحت نظارت و حفاظت محیط زیست قرار گرفت پدیده‌های تداوم حیات و رونق و صفای طبیعت در جزایر دریاچه جلوه‌گر شد. روزگاری نه‌چندان دور تمام جزایر دریاچه را شادابی و زیبایی وصف ناپذیری فرا گرفته بود، از هر گوشه و کنار آن صدای دسته جمعی پرندگان با نغمه کبک و آواز درنا به گوش می‌رسید مراتع سرسبز و خرم آن میدادگاه هزاران قوچ و میش بی نظیر دریاچه بود. جزیره قویون داغی از لحاظ داشتن قوچ و میش وحشی، محیط زیست مناسبی برای سایر حیوانات تشکیل داده و سالیان درازی بود که مورد توجه قرار داشت.

یکی از اقدامات با ارزش سازمان محیط زیست آذربایجان غربی تنظیم برنامه پلاک گذاری و شماره زنی به پرندگان جزیره‌های دریاچه نظیر فلامینگو، آنفوت، پلیکان و فیره است که تاکنون نظیر این اقدام هرگز دیده نشده بود. سابقاً پرندگان بومی جزایر دریاچه اورمیه پس از مهاجرت به نقاط گرمسیری و خارج از کشور به دست شکارچیان شکار شده یا گرفتار گشته و سرانجام به زیستگاه و زادگاه خود بازمی‌گشتند ولی با نظارت و مراقبت و تلاش سازمان حفاظت

زیستگاه پرندگان مهاجر
در دریاچه اورمیه (جزیره
اشک) در تصویر دسته‌ای
از فلامینگوها همراه با
جوجه‌ها دیده می‌شوند.

به جبهه نبرد علیه عراق متجاوز ارسال گردد.

یادداشتها

- ۱- دکتر اسماعیل اعتمادی - کوه گوسفند، تلاش، شماره ۲، ص ۸۵، ۱۳۵۴.
- ۲- حمیدرضا بیات، مجله محیط‌زیست، شماره ۲، ص ۲۳، ۱۳۶۲.
- ۳- همین منبع، ص ۲۷.
- ۴- مرتضی پاریزی، دانستنیها، شماره مسلسل ۱۵۳، سال پنجم، ص ۸، ۱۳۶۲.
- ۵- سازمان حفاظت محیط‌زیست، پارک ملی دریاچه اورمیه، ص ۱۴، تهران، ۱۳۶۰.

محیط زیست ایران و براساس ضوابط بین‌المللی حفاظت محیط زیست دیگر پرندگان ایران بخصوص جزایر دریاچه اورمیه بعد از این دچار مخاطره نشده و پس از اتمام برنامه مهاجرت به زادگاه خود باز خواهند گشت و بعد از دستگیری به این سازمان تحویل داده خواهند شد. جای شکی نیست که با اجرای قوانین حفاظت محیط زیست در مورد پرندگان و جانوران بومی و پیدایش محیط سرسبز و غرم رطوبت بیشتر و متناسبتتر، شرایط زیست مناسبتری برای موجودات وحشی جزیره فراهم خواهد گشت.

در سال ۱۳۶۶ از طرف سازمان محیط‌زیست آذربایجان فریبی برای حفظ تعادل جمعیت قوچ و میش ساکن در جزیره قویون‌داغی و کفاف مرتع و علفزار برای تمام جانوران این جزیره مقرر شد که تعداد ۵۰۰ رأس از قوچ و میش جزیره قویون‌داغی توسط مأموران شکار شده و گوشت آنها پس از بسته بندی کردن برای مصرف رزمندگان اسلام